

ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА

Ганна Карась

ПОСТАТЬ СТАНІСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА В КОНТЕКСТІ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

У статті представлено постать виданого українського композитора Станіслава Людкевича в контексті музичної культури української діаспори ХХ ст. Акцент зроблено на пропагування багатогранної творчості митця за кордоном, музикознавчих праць про нього, а також виокремлено вплив С. Людкевича на розвиток музичного життя зарубіжжя.

Ключові слова: музичні твори, музикознавчі праці, хори, виконавці, періодика, західна діаспора.

Чим далі роки віддаляють від нас постать Станіслава Людкевича (1879–1979), тим більш ре-
льефніше постає велич його Духу. Його великий вплив на розвиток української музичної культури
ХХ століття беззаперечний, тому актуальність дослідження проблем людкевичознавства не викли-
кає сумніву. Метою роботи є розгляд постаті С. Людкевича в контексті музичної культури українсь-
кої західної діаспори. Біном «Людкевич – діаспора» можна розглядати з двох позицій: яким був без-
посередній вплив і участь С. Людкевича в житті української спільноти в зарубіжжі і яким було став-
лення діаспори до митця. Щодо першого аспекту, то частину матеріалів ми знаходимо у працях Лю-
дкевича-публіциста. Це – його статті та спогади про співаків М. Менцинського, С. Крушельницьку,
О. Мишугу, багаточисельні рецензії на концерти виконавців (співаків, піаністів, скрипалів тощо), які
згодом емігрували за кордон [24; 28, 44–46; 195–206]. Участь С. Людкевича в музичному житті
українських громад у Відні (зокрема зв'язок з українським студентським товариством Січ¹) та Празі
досліджено у праці Зеновії Штундер [41]. Щодо другого аспекту, то відомості розпорошені у різно-
манітних статтях і працях. Представники першої хвилі еміграції 1912 р. звертаються до С. Людкевича
з пропозицією організації концертного турне львівських хорів «Бандуриста» і чоловічої групи «Боя-
на» під його керівництвом до Америки [41, 236]. З цієї нагоди композитор пише в 1913 р. два гімни,
присвячені американським українцям: один на слова Василя Щурата «За Тебе, Україно», другий на
слова Осипа Грицяя – «Для України живем!» [17]. Обидва – для чоловічого хору з супроводом фор-
тепіано і призначалися для виконання в Америці. Це був, як пише З. Штундер, подарунок заморсь-
ким українцям [41, 236]. І хоч подорож за океан не відбулася, проте ці твори стали гімнами україн-
ців за кордоном, і в 1918 р. один із них друкується у Нью-Йорку [39, 3]. Українці в США були особ-

¹ Студентському товариству «Січ» у Відні С. Людкевич присвятив солоспів «День і ніч падуть сніги» на слова Б. Лепкого [37, 45].

ливо радісно схвилювані, коли адвокат Семен Демидчук привіз зі Львова нашим емігрантам ці твори: «Ціла еміграція зворушилась: всі з запалом вивчали і всюди виконували цей будуючий і бадьорий гімн. Цю пісню створив гарячий український патріот, композитор С. Людкевич для заокеанських українців, щоб скріпити їхню національну свідомість та тримати їх у зв'язку з рідним краєм» [37, 4]. Композитор був ключовою фігурою музичного життя Галичини, і тому саме до нього часто звертаються діячі музичної культури діаспори з Європи та Америки з різноманітними проханнями: надіслати ноти своїх творів чи написати нові, підготувати реферати на музичні теми, прочитати лекції. Серед адресантів – диригент студентського хору з Праги Ф. Базилевич, викладач Високого Педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі М. Дольницький, декан його музично-педагогічного відділу Ф. Шешко, студент Берлінської консерваторії А. Рудницький, диригент о. Р. Качмарський з Сан Дієго (США) [41, 292–293, 304, 315]. В цей час із митцем листується М. Гайворонський із Нью-Йорка, якому С. Людкевич пересилає власний переклад симфонії М. Вербицького для фортепіано в чотири руки [11, 43], пише рецензію на його Канти [25]. Вокальні твори композитора М. Гайворонський передає співачці М. Полянк-Лисогір, яка пізніше стала солісткою Міської опери в Нью-Йорку [11, 48]. С. Людкевич також виступає в ролі адресанта: в 30-х роках ХХ ст. звертається до Луки Мишуги у США з проханням фінансово підтримати створення симфонічного оркестру у Львові і отримує від нього грошові перекази [41, 330].

Видання музикознавчого доробку та окремих творів С. Людкевича за кордоном пов'язане, насамперед із фактом перевидання Українською музичною фундацією в Нью-Йорку фотоспособом [23] двотисячним тиражем [12, 286] першого видання його досліджень 1973 р., яке було знищене і заборонене в Україні. В одному з найпрезентабельніших ювілейних україно-канадських видань «Збірнику музичних творів на слова Маркіяна Шашкевича», вміщено ряд солоспівів, хорових творів С. Людкевича [20]. В Америці був перевиданий збірник Д. Січинського, друге видання якого було здійснено С. Людкевичем 1918 р. і доповнено численними піснями у його обробці [18]. Багато творів з нього увійшли в репертуар визначних українських співаків [7, 26]. В Канаді було надруковано «Збірник пісень» [21], упорядкований музичною комісією Крайової Централі Української Шкільної Ради і присвячений 100-річчю від дня народження С. Людкевича. М. Павлишин, звертаючись до українців Канади з проханням підтримати видання, цитує композитора: «Нашим обов'язком є всіма засобами плекати чистий ідеал національної культури», а також окремі вислови знаних в еміграції людей. Зокрема, В. Витвицького: «Добре склалося, що «Збірник пісень» появилася в ювілейному році Станіслава Людкевича – діяльність якого була так пов'язана з музичним вихованням молоді!» [31, 57–58].

Твори композитора постійно були в репертуарі українських виконавців діаспори. Так, диригент, музикознавець Павло Маценко із Канади вказував на знайомство із С. Людкевичем ще з часів Праги: «Потім він оркестрував для мене «Ноктюрн» Лисенка і я виставляв його в 1938 р. в Канаді. Виконував я й інші його твори в Празі, Відні та в Канаді» [22], зокрема на державному іспиті з диригування у Празі – твір «Вечір в хаті» С. Людкевича [41, 326]. На початку ХХ ст. та у міжвоєнних Празі, Відні та інших містах Європи українські хори та окремі виконавці часто виконували твори С. Людкевича, особливо під час відзначення Шевченківських свят, ювілеїв І. Франка. Так, студентський хор «Бандурист» (кер. І. Смолинський) у Кракові 1906 р. виконує «Вічний революціонер» [37, 60], в 1921 р. у Відні студентський хор товариства «Січ» на вечорі пам'яті Т. Шевченка – «Хор підземних ковалів» та «Ой Морозе, Морозенку», в Празі в Сметановій залі звучав його «Косар» з супроводом оркестру, а в Юзефові – «Чорна рілля ізорана» [41, 285]. У 1930 р. ця обробка звучала на Шевченківських святах у Празі і в Бухаресті, а студент Празької консерваторії Р. Сімович виконував його фортепіанний твір «Листок до альбома». У Нью-Йорку того ж року на Шевченківському концерті об'єднані хори під керівництвом М. Гайворонського для двох тисяч слухачів, серед яких був О. Кошиць, також виконували твори композитора, а завершували свято виконанням його гімну американських українців. У 1934 р. там же під диригуванням М. Гайворонського було виконано симфонічний твір С. Людкевича¹ [41, 340, 361]. В 1936 р. у Берліні хор Українського наукового інституту

¹ На жаль, не вказано який.

виконує обробки стрілецьких пісень Журавлі та Ой видно село С. Людкевича [41, с. 381]. Українські співаки С. Крушельницька, О. Мишуга, М. Менцинський, І. Маланюк, М. Сокіл, В. Тисяк, М. Голинський, М. Скала-Старицький, К. Чічка-Андрієнко, Й. Гошуляк, А. Остапчук, М. Дуда та інші мали у своєму діючому репертуарі солоспіву С. Людкевича і часто виконували їх у різних країнах світу. В діаспорі звучали хорові та інструментальні твори композитора. Так, відзначаючи в 1975 р. в Сідней Акт проголошення Української Самостійної Держави, молодіжний сумівський хор (дир. Г. Чубата) виконує «Українську баркаролу» С. Людкевича [10]. У святковому концерті в аудиторії Палацо Піо біля Базиліки св. Петра в Римі з нагоди ювілею 40-річчя Єпископської Хіротонії Блаженнішого Йосифа Сліпого, Глави Помісної УКЦ, А. Бриттан виконав «Арієтту» композитора¹ [8]. Він же був першим виконавцем його «Прикарпатської симфонії». За кордоном виконувалися твори композитора великої форми. Так, симфонічна поема «Каменярі» прозвучала в Утрехті (Голландія) 1971 р. у виконанні симфонічного оркестру міста та Візантійського хору під керівництвом М. Антоновича: «Українські слухачі... реагували на деякі місця поеми сльозами та захопленням, що межувало з екстазом» [7, 24]. М. Павлишин, повідомляючи про концерт Українського Оперного мішаного хору з Торонто (хормейстер З. Лавришин) та Торонтонського симфонічного оркестру під диригуванням В. Колесника в Рой Томсон Голлі в Торонто 21 листопада 1982 р., де виконувався «Кавказ» С. Людкевича, із зворушенням згадує передвоєнний Львів, особисту участь у виконанні цього твору під батудою автора. Повторне сприйняття кантати через десятиліття викликало у неї почуття гордості за приналежність до українського народу та його музичної культури [31, 39–40]. 1984 р. у Чикаго відбувся концерт за участю цього ж хору з Торонто, американського симфонічного оркестру під керівництвом В. Колесника. У програмі поряд із творами М. Лисенка та Б. Лятошинського вперше в США повністю був виконаний «Кавказ» С. Людкевича [9].

Окремі відомості про звукозаписи творів композитора у виконанні митців діаспори або записані за кордоном знаходимо у статтях знавця української дискографії С. Максимюка із США [26]. Так, він подає список архівних записів С. Крушельницької 1951 р. Серед обробок народних пісень – дві належать С. Людкевичу – «Про ніженьки» та «Зажурилась бідна дівчинонька» [26, 172]. Чоловічий хор «Сурма» зі Львова (дир. І. Охримович) записав у Варшаві ряд грамофонних платівок. Серед записів 1934 р. – Чорна рілля ізорана в обробці С. Людкевича, 1937 р. – великодні пісні за галицько-народними наспівами та стрілецькі пісні в опрацюванні композитора [41, 361, 387]. Твори С. Людкевича звучали по радіо. Так, 17 квітня 1936 р. на всю Польщу транслювався «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського в інструментовці та із вставною дією С. Людкевича², а 7 травня того ж року – «Каменярі». Обома концертами диригував А. Рудницький. 25 серпня в такому форматі звучали обробки лемківських пісень С. Людкевича [41, 380]. Часто на радіо в Канаді М. Голинський виконував солоспів «Ой вербо, вербо» [41, 387].

Відзначення 100-літнього ювілею композитора за кордоном було доброю нагодою продемонструвати українській спільноті і чужинцям високі досягнення української професійної музики. У Канаді і США були проведені ювілейні концерти, на яких звучали твори композитора різних жанрів. Широка панорама святкувань відображена на сторінках ілюстрованого журналу «Екран» (видавець і редактор Адам Антонович). Один із його номерів був повністю присвячений цьому ювілею [4; 29; 30; 33; 40; 43]. Тут були поміщені: програма ювілейного концерту, організованого Українським Літературним Фондом І. Франка в Чикаго [33, 2, 3, 20], статті музикознавців [4; 40; 43;], доповідь С. Нагірної [30, 4–7], хоровий твір В. Кулицького [29, 9]. Інформація про ювілейний концерт засвідчує, що в ньому брали участь найкращі мистецькі сили Чикаго, Нью-Йорка та Детройту [1; 35; 42]. Його

¹ Андріян Бриттан (19. 10. 1948, м. Міттенвальд, Німеччина) – американський скрипаль, симфонічний та хоровий диригент українського походження. Закінчив Мангеттенську консерваторію. Від 1974 р. – професор музичних факультетів в університетах Мемфіса, Нотр-Дама, Канзас-Сіті, концертмейстер і соліст симфонічного оркестру в Савт-Бенді, музичний керівник симфонічного оркестру в Ля-Порті, диригент оперних театрів Нью-Йорка, Чикаго, керівник камерного оркестру в Пітсбурзі (шт. Пенсільванія, США).

² Виїхавши в 1937 р. до США, А. Рудницький звернувся до С. Людкевича з пропозицією поставити її в Америці, і після війни в такій редакції опера ставилася там не раз [41, 387].

особливістю було вшанування поряд із С. Людкевичем тих композиторів, які працювали разом з ним у справі розбудови української музичної культури в Галичині – В. Барвінського, Д. Січинського, О. та Н. Нижанківських, Б. Кудрика. Слово про композиторів виголосила учениця В. Барвінського Дарія Гординська-Каранович. Поряд із творами відзначених композиторів у концерті виконувалися вокальні, хорові, інструментальні твори ювіляра. Його солоспів виконували Х. Липецька, Л. Мацюк, скрипаль А. Бриттан – «Арієтту» із скрипкового концерту та «Чабарашку», піаністка Д. Гординська-Каранович¹ – «Елегію», мішаний хор «Прометей» при соборі св. Володимира і Ольги (дир. Р. Андрушко) – «Як ніч мя покриє» та Хустину (сл. Т. Шевченка) Г. Топольницького в редакції С. Людкевича. У наступному номері «Екрану» вміщено інформацію про святкування 100-річчя С. Людкевича в Україні і вільному світі. На сторінках щоденників «Свобода», «Америка» та в інших тижневиках та журналах зарубіжжя впродовж багатьох місяців появлялися численні статті про С. Людкевича, інформації про наукові конференції, музичні вечори, академії та концерти для вшанування корифея української музики. Влаштували їх музичні товариства, хори, музичні школи, діячі музичної культури, громадські та молодіжні організації. Ювілейному концерту в Чикаго передувала велика підготовча робота: було створено діловий комітет, до якого ввійшли відомі діячі з різних країн поселення – П. Маценко, В. Витвицький, І. Ковалів, М. Антонович, А. Гнатишин, Г. Кистастий, В. Колесник, І. Соневицький, В. Грудин, О. Залеський, А. Вирста та ін.; ювіляру було надіслано привітання, на яке прийшла подяка від нього та ювілейний буклет з автографом [2]. У Торонто культурно-мистецьке товариство «Козуб» провело вечір «Станіслав Людкевич і його сучасники» [38, 65]. Українська громадськість глибоко переживала смерть композитора: було поміщено некрологи, вірші, фото з похорону [16;27;32]. У різних номерах журналу «Екран» вміщено широку панораму його світлин.

Музикознавча оцінка життя і творчості С. Людкевича належить музикознавцям В. Витвицькому, М. Антоновичу, А. Рудницькому, О. Залеському, співаку та музичному критику Т. Терен-Юськіву. Всі вони були знайомі з композитором, а тому їхні статті і спогади набувають особливого забарвлення. Стаття Осипа Залеського із США у музичному журналі «Вісті» була присвячена 85-літтю С. Людкевича і подавала стислий огляд життя і творчості композитора, визнання його як найбільш заслуженого композитора і музичного діяча серед сучасного покоління [19]. В історико-критичному огляді української музики Антіна Рудницького певну увагу присвячено творчості С. Людкевича, яка охарактеризована тут як «безмежно вартісна й важлива, а для історичного розвитку української музики просто безцінна» [34, 161]. Автор визнає композитора першим, хто «відчув потреби основної зміни в українській музиці й почав прислухатися до нових звуків, що лунали з Заходу», і був «мов би мостом між учорашньою добою» і сучасною українською музикою, першим, хто «показав шлях до музики чисто інструментальної», а одночасно з цим поворотом першим, хто змінив ставлення до народної пісні [34, 154–155]. Монографія диригента, музикознавця Мирослава Антоновича з Голландії була видана до 100-річчя композитора в журналі «Дзвони» [5] і двічі перевидана в незалежній Україні [6; 7]. В ній автор використовує доступні йому джерела, дослідження українських музикознавців, аналізує окремі факти і події, твори композитора. Цікавими є спогади М. Антоновича про зустрічі з композитором, особливо в часі підготовки його магістерської роботи, коли вони разом годинами переглядали рукописні та друковані твори в музичній бібліотеці Вищого Музичного інституту: «його завваги були для мене цінним джерелом інформації про українське музичне минуле та й про сучасних музик», «мене вражала його терпеливість і його бажання допомогти кожному, хто, на його думку, серйозно хотів працювати чи то в ділянці музикознавства, чи самої музики» [7, 35]. Він так характеризує особистість митця: «У вдачі С. Людкевича було щось парадоксальне. Була наче розбіжність між його на загальне лагідною поведінкою з людьми і динамізмом та гостротою вислову, що проривалися з його музичних творів і пісень» [7, 42]. З. Штундер відзначає: «З широкого кола проблем, що стосуються композиторської творчості С. Людкевича, автор виділяє декілька провідних, як-от: питання національного стилю в музиці, питання музичної форми у творах композитора, взаємини мистця з суспільством, яке так часто порушував у своїх статтях і рецензіях

¹ Піаністка постійно виконували твори композитора в Україні, Європі (Відні) та за океаном.

композитор» [7, 3]. Аналізуючи кантату-симфонію «Кавказ», музикознавець наголошує, що це саме той твір, «який поставив Людкевича в перші ряди українських композиторів ХХ ст. і підніс українську музичну творчість до вершин світового музичного мистецтва», що це «музичне осмислення волі українського народу до самовиявлення, його готовність до боротьби за свої права» [7, 13–14]. М. Антонович робить важливий висновок про цілісність особистості С. Людкевича: «ані зовнішні події, катаклізми, війни й революції, які потрясли світом, ані його побут на студіях у центрах австрійсько-німецької науки, ані російський полон в далекій Азії не спричинили якогось помітного перелому ні на його вдачі, ні на його творчості, ні на його ідейному світогляді. Ціле своє життя працював віддано для своєї рідної суспільності, для української музичної культури, для української нації, борючись безнастанно за свої ідеали, причому ці ідеали впродовж цілого його життя zostалися незмінними» [7, 8]. Дослідник звертає увагу на проблеми національного стилю в музиці, в які заглиблювався С. Людкевич-музикознавець, в контексті сучасності: «Питання національного в мистецтві взагалі, а зокрема в музиці, осталися до сьогодні гостро актуальними... Висловлені думки про національне в музиці як важні для нас ще й тим, що вони допомагають краще зрозуміти й оцінити як його музичну творчість, так і всю його діяльність» [7, 16]. М. Антонович наголошує, що «ставши на позиціях національного мистецтва, С. Людкевич рівночасно гостро виступає проти звуження поняття національного в мистецтві та наслідків того звуження, що виявилось у деяких спробах відмежувати українську музику від європейської музичної культури та проти тенденцій обмежувати індивідуальну творчість вимогами фольклорної автентичності» [7, 17] і тут же: «С. Людкевич був переконаний, що ані безкритичне наслідування чужих зразків, ані звужене поняття національного стилю, яке він називав музичним націоналізмом, не принесуть бажаної користи для українського мистецтва... найважливішими чинниками для повного росту й розвитку національного мистецтва Людкевич уважав талант та індивідуальну творчість мистців, не обмежену всякими теоріями та догмами» [7, 19]. М. Антонович здійснює музикознавчий аналіз симфонічної поеми «Каменярі», яка була надрукована в журналі «Вісті» [3], а згодом передрукована в журналі «Екран» [4, 9–10]. Музикознавець розглядає її створення «на тлі епохи, яка його зродила» [3, с. 13]. І хоч це був перший великий симфонічний твір С. Людкевича, «проте не можна заперечити, що з цього твору виразно проглядає яскрава і сильна постать українського композитора-патріота, який ішов своїм власним шляхом. Динамічність твору, звукове його багатство та ідейна насиченість – це найцінніші риси «Каменярів». Твір цей дихає силою і героїзмом, які справді тепер багатьом не до душі, але які придбали Людкевичеві почесне місце в історії української культури взагалі. Цей твір повинен жити не тільки, як історична пам'ятка, – відбитка героїчного минулого, але й замітна композиція великого каменяра української музики – твір Духа, «що тіло рве до бою» [3, 17]. Розмірковуючи про співвідношення поезії І. Франка та музичного твору С. Людкевича, М. Антонович приходять до висновку, що «твір Франка став композиторові за джерело натхнення й точки виходу», а не основою для безпосередньої ілюстрації [3, 14].

Ще одним монографічним виданням була праця Теодора Терен-Юськіва «Національно-державна мотивація творчості С. Людкевича», що була надрукована вперше в мюнхенському журналі «Визвольний шлях» в 1983 р., а через рік – окремим виданням в Лондоні [37]. Автор розглядає різнопланову творчість композитора з позицій самостійницько-державницьких ідей, які пронизують її від перших спроб до останніх творів. На його думку, С. Людкевич у своїй діяльності був одержимий ідеєю соборності, історичної відповідальності за музичну культуру батьківщини, любов'ю до рідної традиції, усвідомленням музично-історичного тяжіння [37, 22–23]. Саме через призму цих означених аспектів аналізує автор великі твори композитора, особливо ті, які замовчувалися в українському музикознавстві радянського періоду. Дослідник, звертаючи увагу на творче довголіття С. Людкевича, яке є рідкісним і майже небувалим явищем в історії світової музичної культури, говорить: «Наш музикотворець навіть в останньому часі свого життя живо цікавився своєю творчістю, станом рідної музики, а передусім молодими композиторами-доростом. Він упорядковував, поправляв, додавав чи скреслював дещо із закінчених уже творів, а навіть перекомпоновував ще деякі місця зі своєї музики. Коли відвідувачі розказували йому про замір виконання його «Кавказу» в США,

то він просто з молодечою цікавістю бажав знати, який це хор (йшлося про нью-йоркський хор «Думка»), чи цілий твір, чи з оркестрою і навіть чи оркестра українська? Це був справді гідний найбільшого подиву наш неперевершений Людкевич! А діялось це дослівно двадцять чотири дні перед його смертю. Ось унікальність столітнього генія і патріота» [37, 43]. Хочеться погодитись ще з однією тезою публіциста: «Зі смертю Людкевича відійшов від нас не тільки найбільший композитор, але і найпотужніший своєю духовністю українець» [37, 78]. Автор підіймає актуальну для діаспори проблему пропагування творчості С. Людкевича [37, 79]. Як приклад для наслідування співак дав концерт солоспівів С. Людкевича у Нью-Йорку з нагоди його 90-ліття [37, 79]. Т. Терен-Юськів високо оцінює особистість З. Штундер: «Вона, як упорядник усіх писань і документів нашого композитора, виконала величезну і безцінну працю для нього і для нас усіх» [37, 64] А тепер, коли завдяки подвижницькій, титанічній праці музикознавця видруковано двотомник праць С. Людкевича та його життєпис, можна ствердити, що вона насправду побудувала пам'ятник Генію і собі.

Значним в царині досліджень творчості С. Людкевича є доробок музикознавця, діяча музичної культури у США Василя Витвицького. Його статті про композитора в журналі «Сучасність» (Мюнхен) та польському журналі «Kultura» (Париж) розкривають різні аспекти особистості митця. Стаття «Станіслав Людкевич – музикознавець» присвячена передруку фотоспособом в США 1976 р. його музикознавчих праць [14]. В ній В. Витвицький високо оцінив перше українське видання, яке було знищене радянською системою і не дійшло до рук читачів, вважав, що друге, американське видання, має вийти за коло професійних музикантів і зазнати якнайбільшого поширення в українських громадах світу. З нагоди 100-річчя композитора В. Витвицький пише статтю до журналу «Kultura» [12]. В ній зроблено окремі акценти на польську тематику в музикознавчому доробку С. Людкевича, на факті публікування його праць в польському часописі «Muzyka w szkole» (1930 р.). Музикознавець доносив до представників польської еміграції вагомість внеску С. Людкевича в розвиток української музики. В. Витвицький, позитивно оцінюючи публікацію Т. Терен-Юськіва, звертає увагу на доповнення, які збагачують відомості про С. Людкевича, а також напрошується до дискусії. Зокрема, привертає увагу до написання імені композитора: «довголітня традиція, підписи самого композитора і, врешті, такі авторитетні джерела як «Правописний словник» Г. Голоскевича кажуть нам писати – «Станіслав» [13, 126]. Найвагомішою є стаття музикознавця «Станіслав Людкевич зблизка» [15], яка носить мемуарний характер. Перед нами постають живі постаті С. Людкевича, В. Витвицького, інших діячів музичної культури. Тут передано неповторну атмосферу музичного життя Галичини 30-40-х років ХХ ст. і провідну роль в ньому С. Людкевича. «Нас, молодших, – пише В. Витвицький, – які щойно зачинали свою музикознавчу працю на галицькому терені, його наукові праці, статті й рецензії вражали не тільки ясністю викладу, але й безкомпромісністю й сміливістю критичних зауважень. Що нам особливо припадало до вподоби, так це його живий, дотепний, не раз гострий стиль, далекий від утертої, сказати б, старогалицької сіризни» [15, 49]. Важливим є повідомлення про переписку С. Людкевича з М. Гайворонським, яку знайшов В. Витвицький в архіві композитора у Нью-Йорку під час праці над монографією про нього.

Підсумовуючи доробок музикознавців діаспори в царині людкевичознавства, слід відзначити, що вказані праці були в руслі українського музикознавства, вони доповнюють і розширюють відомості про С. Людкевича і є цінним внеском у дослідження життя і творчості великого композитора, оскільки в свій час піднімали ряд проблем, які в тогочасній Україні були під забороною.

Панорамний огляд біному «Людкевич-діаспора» засвідчує постійний великий вплив митця на музичну культуру українського зарубіжжя, повагу світового українства до композитора: «Станіслав Людкевич прожив велике життя. Він любив Україну, і хоча довелося пізнати на собі всі жахи світових воєн, проте його віра в культуру, в музику додавала сил і не дозволяла зламатися. Жахи минули, імперії зруйнувалися, а музика Людкевича лунає ще й сьогодні» [36]. На завершення хочеться солідаризуватися із такою думкою: «Він не помре, бо вічно житиме його багатогранний творчий дух. І підем ми в мандрівку століть з Його Духа печаттю» [16, 10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович А. Вісті з Українського Літературного фонду ім. І. Франка у Чикаго // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 100–101.
2. Антонович А. На маргінесі ювілейних святкувань. Корифею української музики // Екран (Чикаго). – 1980. – Ч. 106–107. – С. 11–14.
3. Антонович М. Каменярі – симфонічна поема С. Людкевича /Мирослав Антонович // Музичні вісті (Джерсі Сіті). – 1971–1972. – № 4–5 (39–40). – С. 13–21.
4. Антонович М. Каменярі – симфонічна поема Станіслава Людкевича /Мирослав Антонович // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 104–105. – С. 9–10.
5. Антонович М. Станіслав Людкевич композитор, музиколог /Мирослав Антонович. – Рим, 1980.
6. Антонович М. Станіслав Людкевич: Композитор, музиколог /Мирослав Антонович. – Львів: Спілка композиторів України, 1999.
7. Антонович М. Станіслав Людкевич: композитор, музиколог /Мирослав Антонович. – Львів: Veritas, 2007.
8. Архієрейська свята Літургія в соборі Святої Софії в Римі, 21. IX. 1979 р. // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 102–103.
9. Великий симфонічний концерт української музики в Чикаго // Екран (Чикаго). – 1984. – Ч. 128–130. – С. 14–15. Передрук за: «Нова зоря».
10. Величне відзначення історичної дати 30-го червня 1941 р. // Екран (Чикаго). – 1975. – Ч. 83–84.
11. Витвицький В. Михайло Гайворонський: Життя і творчість /Ред. Є. Дзюпина, Ю. Ясіновський. – Львів, 2001.
12. Витвицький В. Сторіччя Ст. Людкевича // Kultura (Paris). – 1979. – вересень. Переклад з польськ. Цит. за: Витвицький В. Музикознавчі праці. Публіцистика /Василь Витвицький /Упор. , підготовка до друку, коментарі, перекл. і przede слово Л. Лехник. – Львів, 2003. – С. 285–286.
13. Витвицький В. [Рец.] Терен-Юськів Теодор. Національно-державна мотивація творчості С. Людкевича /Василь Витвицький // Сучасність (Мюнхен). – 1985. – травень. – Ч. 5(289). – С. 124–126.
14. Витвицький В. Станіслав Людкевич – музикознавець /Василь Витвицький // Сучасність (Мюнхен). – 1977. – січень. – Ч. 1(193). – С. 107–109.
15. Витвицький В. Станіслав Людкевич зблизька /Василь Витвицький // Сучасність (Мюнхен). – 1979. – червень. – Ч. 6 (222). – С. 44–58.
16. Головин Р. , Карівський А. Похорон С. Людкевича // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 104–105.
17. Два Гимни, присвячені американським українцям. Музика С. Людкевича. – Львів: Коштом і заходом Краєвого Шкільного Союзу «Рідна Школа», 1913.
18. 201 Українських народних пісень. – Нью-Йорк: Сурма, 1943.
19. Залеський О. Станіслав Людкевич // Вісті (Міннеаполіс, Міннесота). – 1965. – Ч. 1 (12). – С. 10–11.
20. Збірник музичних творів на слова Маркіяна Шашкевича. У 180-річчя від дня народження поета. Ювілейне видання 1811–1991 /Муз. ред. Юрій Гнатюк. – Київ; Вінніпег; Львів: Накладом Інституту-заповідника Маркіяна Шашкевича (Вінніпег – Канада), 1992.
21. Збірник пісень для рідних і цілоденних шкіл і курсів українознавства за «Програмою» 1977 року. У 100-річчя композитора Станіслава Людкевича /Опрацювали: Сестра Ювіналія, ПНДМ, Марія Павлишин, Квітка Зорич-Кондрацька. – Торонто: Вид-во: Музична Комісія КЦУШР, 1979.
22. «Із листів до редакції». Лист П. Маценка до редакції журналу від 4. 09. 1979 р. // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 102–103.
23. Людкевич С. П. Дослідження, статті, рецензії /Станіслав Людкевич. – Нью-Йорк: Музична Фундація, 1976.
24. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: В 2 т. Т. 1. /Станіслав Людкевич /Упор. , ред. , переклади, вст. стаття і примітки З. Штундер. – Львів: Вид-во М. Коць, 1999; Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: В 2 т. Т. 2. /Станіслав Людкевич /Упор. , ред. , переклади, примітки і бібліографія З. Штундер. – Львів: «Дивосвіт», 2000.

25. Людкевич С. [Рец.]. З нових видань. Канти із Почаївського «Богогласника» на мішаний і однорідний хор зредагував та опрацював Михайло О. Гайворонський, 1939 р. Вид. оо. Василіан у Жовкві /Станіслав Людкевич // Діло. – 1939. – 21 трав.
26. Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії /Степан Максимюк. – Львів; Вашингтон: Вид-во Українського Католицького університету, 2003.
27. Маринець З. (Чикаго, 1983р.). Похорон С. Людкевича (вірш) // Екран (Чикаго). – 1984. – Ч. 126– 127.
28. Модест Менцинський: Спогади. Матеріали. Листування /Авт. -упор. М. Головащенко. – К. : Рада, 1995.
29. На столітній ювілей Станіслава Людкевича. Сл. і муз. Василя Кулицького // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 104–105.
30. Нагірна С. У століття Станіслава Людкевича (Доповідь виголошена на вечорі Літературно-мистецького Клубу в Нью Йорку у п'ятницю, 4-го червня 1979 року) // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 104–105. – С. 4–7.
31. Павлишин М. Українська культура у Торонто /Марія Павлишин. – Торонто, Канада: Накладом авторки, 1969–1986.
32. Помер Станіслав Людкевич – патріарх української музики. Похорон С. Людкевича // Екран (Чикаго). – 1984. – Ч. 126–127. – С. 13. Фоторепортаж (4 фото).
33. Програма ювілейного концерту, присвяченого 100-річчю С. Людкевича. Чикаго. Український Літературний Фонд І. Франка. 1. 12. 1979 р. // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 104–105.
34. Рудницький А. Українська музика: Історико-критичний огляд /Антін Рудницький. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1963.
35. Сидоренко-Квірмбах О. Ювілейний концерт в Чикаго // Екран (Чикаго). – 1980. – Ч. 106 –107. – С. 12– 13.
36. Стус Д. Станіслав Людкевич // Пенсія. – січень. – № 63. Доступно за адресою: <http://www.pension.com.ua/articles/133/html>.
37. Терен-Юськів Т. Національно-державна мотивація творчості С. Людкевича /Теодор Терен-Юськів. – Лондон: Укр. Видавн. Спілка, 1984.
38. 300 вечорів «Козуба»: Альманах до 35-ліття діяльності культурно-мистецького товариства «Козуб». Хроніка – статті – спомини – фотографії /Матеріали зібрав, упор. і зред. М. Гава. – Торонто: Видання культурно-мистецького товариства «Козуб», 1991.
39. Український співаник. – Нью-Йорк: Українська книгарня, 1918.
40. Черлений О. «Шевченкіана» Станіслава Людкевича // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 104–105.
41. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т. 1. (1879 –1939). – Львів: ПП «БІНАР – 2000», 2005.
42. Ювілейна зустріч у 100-річчя С. Людкевича // Екран (Чикаго). – 1979. –Ч. 102–103.
43. Bryzhun-Sokolyk O. Bard of freedom // Екран (Чикаго). – 1979. – Ч. 104–105. – С. 8–9.

Ganna Karas

FIGURE OF STANISLAV LYUDKEVYCH IN THE CONTEXT OF MUSIC CULTURE OF UKRAINIAN DIASPORA

Figure of outstanding Ukrainian composer, Stanislav Lyudkevych, in the context of music culture of Ukrainian Diaspora of XIX century is presented in the article. Propaganda of many-sided artist's creative work, musical science works about him are accentuated; influence of S. Lyudkevych upon the development of musical life of foreign countries is also separated.

Key words: musical compositions, works of musical science, choirs, performers, periodicals, West Diaspora.